

Proč anarchistické hnutí i po letech zůstává na okraji?

pokus o analýzu neúspěchu anarchistického hnutí v
ČR

anonymní

anonymní

Proč anarchistické hnutí i po letech zůstává na okraji?
pokus o analýzu neúspěchu anarchistického hnutí v ČR

15.5. 2022

oafed.noblogs.org

anarchistickaknihovna.org

15.5. 2022

Obsah

Co kdysi ještě fungovalo: Subkultura	3
Co kdysi ještě fungovalo: Antifašismus	4
Programová vyprázdňenost	5
Organizační neschopnost	6
(Auto)cenzura a arogance	7
Co s tím?	8

V roce 2008 se na blogu jaim.e.cz objevila poměrně demagogická a osobně zaměřená, nicméně místy trefná analýza, která se zamýšlela nad otázkou, proč anarchistické hnutí v ČR ztratilo svou sílu. Dodnes je ke stažení na webu skupiny Proletarchiv. Je možné s odstupem jedné dekadý porovnat příčiny a procesy, které hnutí tehdy rozleptávaly a porovnat to se současnou situací?

Co kdysi ještě fungovalo: Subkultura

Jako červená nit se celým polistopadovým československým anarchistickým hnutím táhla subkulturnost, která odsekávala anarchismus od jeho třídní, v mnoha případech i politické podstaty. Důvody, proč jsme v devadesátkách vycházeli spíše ze Sex Pistols, než z Durrutiho, jsou poměrně zřejmé – zatímco na západě měl anarchismus kontinuitu a starší militanti předávali své zkušenosti těm mladším, v ČR byla tato tradice na více než 70 let přerušena. Anarchisté na přelomu osmdesátých a devadesátých let čerpali výhradně z kulturního undergroundu, který s anarchismem ve smyslu třídně emancipačního hnutí neměl nic společného. Na jednu stranu je to pochopitelné. Zaměřit se na subkulturu bylo mnohem snazší než cílit na vágně definovanou pracující třídu, která o anarchistické myšlenky zpravidla neměla zájem. Zároveň to s sebou ale neslo nepřekonatelné strukturální omezení. Nemůžeme dojít k anarchistické společnosti, pokud neopustíme prostory hudebního klubu či letního festivalu. S otevřením hranic přišly postupně další ideové inspirační zdroje (zapatismus, berlínští autonomové, ale i mírové hnutí), takže tuzemský anarchismus byl v té době spíše ve fázi osahávání nových modelů organizace.

Přestože v druhé půli devadesátek byla subkulturnost jednou (ale nikoli jedinou) z příčin hlubokého příkopu mezi programově nedefinovanými anarchisty a politicky vyhraněnými organizacemi typu Federace sociálních anarchistů (FSA) či Organizace revolučních anarchistů – Solidarita (ORA-S), snahy o vykročení z ghetta (třeba pokus o založení anarchistických odborů) ztroskotaly, a v nultých letech byla opět subkultura vyhledávaným prostorem k rekrutování nových členů anarchistických organizací. To neslo své ovoce až na konci nultých let díky antifašismu. Přestože tato taktika kvantitativního růstu nevedla k předpokládaným cílům a radikálním organizacím spíše otupila hroty, subkultury (zejména pak hardcorová) byly stále jakýmsi synonymem radikální levice. Na se-

veru Moravy byly doby, kdy neonacisté napadali téměř každý punkový koncert, lhostejno, zda na něm hrají antifašističtí Edelweiss Piraten či apolitické Totální nasazení. Dnes nechávají neonacisty punkové koncerty lhostejnými. Důvodem není jen přesun krajní pravice z ulic do parlamentu a rozpad militantních neonacistických skupin, ale i politické preference části mladší generace punkerů. Napadlo by někoho, že by v půli devadesátek vyjadřovali někteří punkeři volební podporu knížeti Karlu Schwarzenbergerovi? Bylo by představitelné, že by se na koncertech tolerovaly předsudky proti migrantům? Filozofie punku a dalších subkultur se zkrátka proměnila s dobou. Zatímco kdysi byl punk určitou kontrakulturní opozicí, dnešní subkultury už jsou dávno součástí komoditního spektaklu. Punker, teknař či hiphoper už většinou není se subkulturní filozofií vnitřně celoživotně ztotožněn. Zkrátka se mu líbí určitý hudební styl, a tak na konci týdne vystřídá sako či montérky za křiváka a jde si užít muziku. Na základě těchto skutečností je zřejmé, že politické preference jednotlivých návštěvníků subkulturních akcí budou různorodé – punk ani rap už totiž nespojuje žádná společná idea. Tzv. pozěří se na subkulturních akcích samozřejmě objevovali už v 80. letech, zpravidla však byli trpěni se značnou nelibostí. Dnes se tím v podstatě nikdo nezabývá. Z kontrakulturního zrcadla a životního stylu se totiž postupem času stále více stává jen způsob pátečního odreagování.

Pokud by dnes existovala FSA, oslovit potenciální členy a členky na punkových koncertech by mohla stěžít. Pokud by neagitovala na nějakých pražských hardcorových či crustových akcích s evidentním politickým přesahem, na tradičních punkových akcích by se setkala s naprostým nezájmem. Subkultura jako přirozený spojenec anarchismu už v roce 2022 nedává úplně smysl.

Co kdysi ještě fungovalo: Antifašismus

Antifašistická akce (AFA) byla v minulosti kritizována za to, že upřednostňuje antifašismus před anarchistickým programem a po rozpadu FSA ustoupil anarchistický program zcela do pozadí. Přesto byli ale členové a členky AFA po celou dobu trvání této organizace antiautoritářsky orientovaní a i přes absenci revoluční rétoriky AFA aktivně spolupracovala se zbytkem anarchistického hnutí. Dnes je však AFA ve výrazném útlumu. Důvodů je celá řada, od přesunu krajní pravice do vysoké politiky počí-

novou A-kontru či Existenci, posílili jsme si vzájemně pocit, že v boji za svobodnou společnost nejsme sami. Totéž bylo automatické i pro mě. Pak, na konci nultých let, nastoupila nová generace mladých anarchistů a anarchistek. A ta už takovou potřebu neměla.

Co s tím?

Od subkultur jsme se už částečně odsekli. A to jak od hudebních, tak od té antifašistické. Nyní je třeba se programově odpíchnout. Ale k tomu je třeba víc, než programové minimum, které se vměstná na jeden leták A5. K tomu je potřeba, abychom studovali hnutí a inspirovali se tím k náčrtu našich budoucích perspektiv. Přetiskovat eseje, které napsali jiní, nestačí. Žijeme tady a teď, v našich specifických třídních a geografických podmínkách. A z těch musíme při formulaci našeho anarchistického programu vycházet. Zároveň je třeba rozbít hranice ghetta, do kterého se dobrovolně uzavíráme svou organizační neschopností.

Záměrem článku je podnítit debatu nad hnutím, nikoli nad osobou autora. Proto se autor rozhodl zůstat v anonymitě.

naje, generační obměnou členů AFA konče. Současný český antifašismus už dávno nevychází z anarchistického hnutí, ale z nevládek (případně marxistických skupin), které si zkrátka jen osvojily taktiku přímé akce a afinitních skupin. Zdánlivě si v tomto můžeme připočítat vítězství – blokády neonacistických pochodů už neorganizují výhradně anarchisté a zároveň se rozpadla antifašistická subkultura, která byla spíše o identitě, než o třídní politice. Ve skutečnosti jsme ale ztratili militantní struktury, které by bránily ulice v případě, že se do nich vrátí fašistické bojůvky.

Programová vyprázdňenost

Nejpozději s rozpadem Anarchokomunistické alternativy (AKA) došlo k umrtvení jakékoli externí či interní diskuse nad anarchistickým programem. Anarchistická federace (AF) měla takovou snahu naposledy před deseti lety prostřednictvím článku Hledání anarchistické politiky Nicméně (AF) takovou debatu nemohla iniciovat už ze své podstaty – jako skupina synteticky zastřešující různé proudy anarchismu logicky nemůže hledat program, který by nutně upřednostnil jeden z nich. Důsledkem by byly frakce, které by organizaci štěpily. Výhodou je, že AF tady v rámci svých vlastních mantinelů koexistuje už 25 let. Zásadní nevýhoda však spočívá v tom, že hnutí kvůli absenci programově definované organizace stojí už desítky let na místě. Anarchismus zkrátka nemůže zapustit kořeny, když ani neví, kam směřuje. I kdyby se nakrásně podařilo do hnutí přilákat našťavané pracující, jakou konkrétní revoluční vizi jim můžeme nabídnout, když žádnou nemáme? Přestože devadesátkové debaty mezi ORA-S a FSA mohou dnes z důvodů ideologických marginalit působit úsměvně, členové těchto organizací k teorii alespoň přistupovali s vážností a vyvíjeli snahu o programové vyjasnění. Loni vzniklý odborový svaz Iniciativa pracujících (OSIP) se raději definoval jako neutrálně syndikalistický, přestože z něj anarchismus trčí jako sláma z bot. Ani ten se nicméně nezmožil ani na veřejné prvomájové shromáždění.

Programově vyhraněná anarchistická organizace bude mít zpočátku sice méně početnou členskou základnu, ta ale může rychle růst v případě, že organizace bude čitelná. A nemusí vůbec kopírovat osud FSA, která zašla na úbytě mimo jiné i svou fanatičností a problematickou osobností jejího neformálního leadera. Skupina může být otevřená široké spolupráci v rámci antiautoritářského hnutí, ale zároveň může být schopna jasně a

srozumitelně vysvětlit svůj program. AF sice opakovaně uveřejňuje na svém webu texty P.A. Kropotkina, nikdo ale pořádně neví, jaký anarchismus vlastně vyznávají její členové a členky. Chceme vůbec uplatnit Kropotkinovu koncepci? Anebo je nám bližší Bakuninův kolektivismus či inspirace Proudhonem? Anebo se naopak odkazujeme k postanarchismu? Tyto otázky v současném hnutí vůbec nezaznívaly.

Programové vakuum pak vede mnohé anarchisty k tomu, že hledají ideologické zdroje jinde. Třeba ve spolupráci s politickými stranami, kterým dávají hlas ve volbách, což je věc kdysi zcela nepředstavitelná. Typické je to zejména u volnějších kolektivů typu FNB. Je příznačné, že v dokumentu Neposlušní, který nedávno odvysílala Česká televize, za anarchistické hnutí mluví volič Pirátů, členové Levice či liberální filozof. Není zkrátka kde brát.

Organizační neschopnost

Ač dalek nějakých eugenických úvah, začínám si myslet, že organizační neschopnost má anarchismus v genech. Tak, jako se rozpadly kvůli nezodpovědnosti, nekomunikaci a nekompetenci bývalé třídně anarchistické skupiny, tak fungují i organizace současné. Ovšem s nástupem sociálních sítí a všeobecné digitalizace se tato epidemie podstatně rozšířila. Anarchistické organizace nejsou schopny externě komunikovat s těmi, kdo jim píšou na e-mail či facebook, v mnoha případech je tato neschopnost i interní (třeba ohledně distribuce propagačních materiálů vlastním členům). Taková práce zcela rozkládá motivaci k aktivitě i u těch, kteří by se rádi na anarchistických aktivitách podíleli, ale tristní stav, který vidí, je od spolupráce odradil. Anarchistické hnutí neoperuje s tisíci členy, aby si mohlo dovolit zazdívat e-mailovou komunikaci. Každý takto nevyřízený e-mail zavírá hnutí cestu k dalšímu rozvoji. Pamatuju si, že jsem v minulosti několikrát oslovil organizátory anarchistického Bookfairu s nabídkou spolupráce. Nikdo nikdy neodepsal. Jaké pak bylo mé překvapení, když jsem četl reportáž z akce, kde si autor stěžoval na mizivou účast návštěvníků. Záměrem veřejných anarchistických akcí už podle všeho není vystoupit z ghetta, ale udělat si pohodu v uzavřeném okruhu kamarádů. K demotivaci rovněž vede chaotická koordinace publikační činnosti, kdy dva soudruzi překládají ve stejnou dobu stejný článek, případně redakce

časopisu odmítne z kapacitních důvodů otisknout texty, které si původně vyžádala.

(Auto)cenzura a arogance

Snaha vyhnout se za každou cenu kontroverzi a nežádoucí debatě vede anarchistické hnutí k výraznému filtrování toho, co se objeví na webech či v časopisech jednotlivých anarchistických skupin. Snaha udržovat si exkluzivní redakční styl s minimem převzatých článků je pochopitelná, jednotlivé organizace pak ale (většinou oprávněně) působí jako izolované buňky, které spolu vzájemně v rámci hnutí nekomunikují. Když policejní razie v roce 2014 spustily operaci Fénix, anarchistické hnutí působilo jako maniodepresivní psychotik. Zatímco některé organizace se o razích téměř neodvažovaly psát, anarchističtí individualisté naopak všemi kanály zdůrazňovali, jak moc jsou pro establishment nebezpeční. Vznikal tak rozpor, kdy povstalecké weby zveřejňovaly revolučně romantizující komuniké k zapáleným autům, zatímco tradiční anarchistické organizace tyto epizody doprovázely okázalou ignorací. Debaty o (kontra)produktivitě zhášských útoků tak probíhaly nikoli na anarchistických webech, ale v komentářových rubrikách oficiálního tisku.

Osobní antipatie, které po Fénixu vyhrězly na povrch, pak vedly k tomu, že jednotlivé anarchistické skupiny na sebe ve svých propagačních materiálech přestaly odkazovat a vůdčí postavy hnutí se začaly vzájemně obviňovat z kolaborace s tajnou policií. Jak vidno, záměr režimu poštvat hnutí proti sobě se podařil. Po vzoru rčení „po bitvě každý generál“ se pak v druhé vlně osočování začali soudruzi vzájemně napadat kvůli tomu, co kdo řekl či neřekl při policejních výsleších a jak by to ten či onen udělal jinak a lépe. Neschopnost spolupráce, osobní útoky, arogance, ale i státní represe pak vedly k útlumu třeba ABC či VAP. Arogantní a přezíravý přístup k potenciálním sympatizantům (třeba výsměch těm, kteří mají vůči anarchismu zcela přirozené předsudky) vede v konečném důsledku k tomu, že hnutí stále víc stagnuje. Individualismus a stažení se do své ulity zase k tomu, že z anarchistických organizací zmizela neformální přátelská atmosféra, která členy a členky v organizacích pomáhala udržet.

Žiju v odlehlem, řekněme sociálně vyloučeném regionu. Když jsem kdysi dávno vstoupil do organizovaných struktur, bylo samozřejmostí, že pokud měl někdo z hnutí cestu kolem, navštívil mě, dali jsme si pivo, prodal mi